

การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 13

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

The 13th NPRU NATIONAL ACADEMIC CONFERENCE

การวิจัย สร้างดุลยภาพชีวิตเพื่อรองรับ New Normal

Life Balance in the New Normal

8 - 9 กรกฎาคม 2564

โรงพยาบาลนครปฐม

การวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีเพื่อการปรับตัวของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

ภายหลังสถานการณ์โควิด 19

พิมพ์ชนก มุลมิตร^{1*}, เกศศิริ เจริญวิศาล² และ มนต์สินี บุญมีศรีสง่า³

¹สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม,
นครปฐม

²สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว โรงแรม และอีเวนต์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร, เพชรบุรี

³สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว โรงแรม และอีเวนต์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร, เพชรบุรี

*ผู้รับผิดชอบบทความ: neopimm@hotmail.com

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวโดยชุมชน มีความสำคัญต่อการฟื้นฟูภาคการท่องเที่ยวของประเทศ ภายหลังสถานการณ์โควิด 19 เนื่องจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นหนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างมูลค่าเศรษฐกิจที่นำไปสู่โอกาสการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งถือเป็นนโยบายหนึ่งที่มีความสำคัญทั้งในเชิงการสร้างขีดความสามารถให้ชุมชนและการสร้างโอกาสด้านท่องเที่ยว โดยชุมชนสามารถเรียนรู้จากวิกฤติการณ์โควิด 19 และสามารถสามารถสร้างความเชื่อมั่นและยกระดับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอนาคต ชุมชนควรมีความยืดหยุ่นหลังภาวะวิกฤติ โดยมีแนวทางหลัก คือ 1) Cope (พร้อมรับ) ความสามารถในการต้านทาน เยียวยา และฟื้นฟูสภาพจากวิกฤติ 2) Adapt (ปรับตัว) ความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้ดีขึ้น และ 3) Transform (เปลี่ยนแปลงเพื่อพร้อมเติบโต) ที่ยึดหลักการความยืดหยุ่นซึ่งเป็นข้อค้นพบ 7 ด้าน เพื่อนำไปประยุกต์และบูรณาการกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านการจัดการ ด้านชุมชน และด้านการเรียนรู้ ที่อยู่ภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยว และมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย

คำสำคัญ: การปรับตัวเชิงรุก (Resilience) การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainable Community based Tourism) สถานการณ์โควิด 19 (Covid 19)

An analysis of concepts and theories for sustainable community-based tourism resilience after Covid -19

Pimchanok Mulmit^{1*}, Kerdsiri Jaroenwisan², and Manassinee Boonmeesrisanga³

¹ Tourism and Hotel Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom
Rajabhat University, Nakhon Pathom

² Tourism, Hotel and Event Management Department, Faculty of Management Science,
Silpakorn University, Petchaburi

³ Tourism, Hotel and Event Management Department, Faculty of Management Science,
Silpakorn University, Petchaburi

*corresponding author: neopimm@hotmail.com

Abstract

Community – based tourism is important to the restoration of the tourism sector in the country after the situation of COVID-19. According to community-based tourism is one form of the sustainable tourism that plays a crucial role in enhancing economic value leading to real income distribution opportunities to the community. In this regard, community – based tourism promotion and development is a vital policy in building capacity for communities and creating tourism opportunities. Therefore, the community can learn from the COVID-19 crisis and be able to build confidence and improve sustainable tourism management in the future, communities should be resilient after a crisis with the main guidelines; 1) Cope 2) Adapt and 3) Transform based on the 7-resilience principle findings to apply and integrate with the 4 elements of community-based tourism; natural and culture resources, management, community and learning under tourism carrying capacity and SHA

Keywords: Resilience, Sustainable Community- based Tourism, Covid -19

1. บทนำ

จากรายงานขององค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) ระบุถึงสถานการณ์การท่องเที่ยวโลกว่าจากผลกระทบของโควิด 19 ที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่ปลายปี 2562 ส่งผลให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวโลกเติบโตลดลงโดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกและยังคงได้รับผลกระทบมากเป็นอันดับหนึ่ง ทำให้จากการคาดการณ์ว่าแนวโน้มการท่องเที่ยวที่จะเป็นภาวะการท่องเที่ยวล้นเมือง (Over tourism) กลายเป็นไม่มีนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยว (non-tourism) (Gosling et al., 2020)

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหลักที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤต COVID-19 เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเดินทางของนักท่องเที่ยวทั่วโลกที่ไม่สามารถเดินทางได้ด้วยเหตุที่หลายประเทศประกาศมาตรการปิดประเทศ (Lockdown) ทำให้ธุรกิจที่เกี่ยวข้องได้รับผลกระทบโดยตรง เช่น ธุรกิจโรงแรมที่พัก ธุรกิจร้านอาหาร ธุรกิจร้านขายของที่ระลึก ธุรกิจยานพาหนะ ตลอดจนธุรกิจบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะได้รับผลกระทบจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่ลดลง ธุรกิจเหล่านี้ยังได้รับผลกระทบจากมาตรการป้องกันการแพร่เชื้ออย่างเข้มงวด ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความไม่สะดวกในการมาใช้บริการในช่วงเวลาปกติ (จรัญ ชื่นในธรรม, 2563)

ทั้งนี้ พฤติกรรมท่องเที่ยวภายในประเทศช่วงวิกฤติโควิด 19 พบว่านักท่องเที่ยวไทยมีความเชื่อมั่นในการเดินทางท่องเที่ยวร้อยละ 73.78 โดยมีปัจจัยในการเลือกจุดหมายปลายทางดังนี้ ความสวยงามของธรรมชาติ ร้อยละ 84.51 ความสะดวกในการเดินทาง ร้อยละ 82.75 ความสะอาดของสภาพแวดล้อม 81.70 ความปลอดภัยจากโควิด 19 ร้อยละ 81.52 ความเป็นมิตรและอัธยาศัยที่ดีของคนในพื้นที่ ร้อยละ 80.15 และมีปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้ท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น คือ แหล่งท่องเที่ยวมีการรักษาความสะอาด ร้อยละ 57.01 มีมาตรการป้องกันโรคติดต่อในสถานที่ท่องเที่ยว ร้อยละ 52.24 สถานที่ท่องเที่ยวท่องเที่ยวตามธรรมชาติเปิดให้เที่ยวชม ร้อยละ 47.75 (ศูนย์วิจัยด้านตลาดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2563) โดยมีแนวโน้มการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศของคนไทยที่ยังมีความเชื่อมั่นสูงถึงร้อยละ 83.78 ต่อภาพรวมของภาวะการท่องเที่ยวภายในประเทศและนักท่องเที่ยว ร้อยละ 53.25 ยังเตรียมการวางแผนที่จะเดินทางท่องเที่ยว ทั้งนี้เหตุผลหลักที่ยังไม่วางแผนเดินทาง เนื่องจากยังไม่มั่นใจต่อปัญหาการแพร่ระบาดของโควิด 19 และมีทุนทรัพย์เพียงพอต่อการเดินทางท่องเที่ยว ทั้งนี้รูปแบบของการเดินทางท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ ร้อยละ 83.69 จะเป็นการเดินทางข้ามจังหวัด ขณะที่ร้อยละ 16.31 จะเป็นการเดินทางท่องเที่ยวภายในจังหวัด เนื่องจากไม่มีเวลาว่างเพียงพอและยังไม่ค่อยมั่นใจต่อมาตรการความปลอดภัยจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ตลอดจนข้อขัดข้องจากมาตรการควบคุมการให้บริการต่าง ๆ ทำให้ไม่สามารถร่วมกิจกรรมได้อย่างเต็มที่ (ศูนย์วิจัยด้านตลาดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2563)

จากภาวะวิกฤตโควิด 19 ที่เกิดขึ้นได้ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงต้องหาแนวทางการฟื้นฟูภาคการท่องเที่ยว โดยการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นเพื่อกำหนดแนวทาง มาตรการหรือข้อเสนอแนะเพื่อรับมือ โดยเฉพาะเรื่องการปรับตัวเพื่อการสร้างความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยว การปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และมาตรการความปลอดภัย เพื่อกำหนดมาตรฐานการปรับตัว เนื่องจากโควิด-19 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมนักท่องเที่ยว เป็นแบบชีวิตวิถีใหม่ (New normal) ภายใต้กุญแจสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จ คือ การเปลี่ยนเป้าหมายให้สอดคล้องกับพลวัตโลกในการเติบโตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Green Growth) โดยการปรับสมดุลสิ่งแวดล้อม ยกระดับเทคโนโลยี และสร้างงานคุณภาพ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2564)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community – Based Tourism: CBT) มีความสำคัญต่อการฟื้นฟูภาคการท่องเที่ยวของประเทศ ในช่วงโควิด 19 เนื่องจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นหนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างมูลค่าเศรษฐกิจที่นำไปสู่โอกาสการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งถือเป็นนโยบายหนึ่งที่มีความสำคัญทั้งในเชิงการสร้างขีดความสามารถให้ชุมชนและการสร้างโอกาสด้านท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทิศทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนยุคหลังโควิดเป็นสิ่งที่ต้องตระหนักว่า "ชุมชน" ถือเป็นพื้นที่ที่มีความเปราะบาง ซึ่งหากมีการแพร่ระบาดของโควิด 19 จะส่งผลกระทบต่อเชิงลบอย่างมาก ดังนั้น หากยังจำเป็นต้องส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน สิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญกับการสร้างองค์ความรู้ และการกำหนดมาตรการที่ชุมชนจะสามารถนำไปใช้เพื่อการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสม คือ สร้างความมั่นใจทั้งในด้านของนักท่องเที่ยวและชุมชนบนพื้นฐานของความปลอดภัยและสามารถสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยว ทั้งนี้ทิศทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนหลังยุคโควิดน่าจะเป็นไปในทิศทางที่ดี

ขึ้นมาก เนื่องจากนักท่องเที่ยวยังคงมีความต้องการท่องเที่ยว แต่ข้อจำกัดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทำให้การท่องเที่ยวในประเทศและการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นเป้าหมายสำคัญ และนักท่องเที่ยวเองจะมีความรู้สึกถึงความปลอดภัยมากกว่าการไปในแหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีคนจำนวนมาก ดังนั้นจากความต้องการที่คาดว่าจะเพิ่มมากขึ้น ชุมชนต้องปรับตัวในด้านการรองรับและการป้องกัน ความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น (สุทธิพันธ์ จิตพิมลมาศ, 2563)

ชุมชนสามารถเรียนรู้จากวิกฤติการณ์โควิด 19 และสามารถสร้างความเชื่อมั่นและยกระดับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอนาคต ชุมชนต้องมีความสามารถในการปรับตัวได้หลังภาวะวิกฤติ ทั้งนี้จากแนวทางการพัฒนาประเทศครั้งหลัง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ที่ได้พิจารณาจากการแพร่ระบาดของโควิด 19 ที่แพร่กระจายอย่างรวดเร็วรุนแรง ส่งผลกระทบต่อทั่วโลกจนเกิดวิถีใหม่ที่ทุกคนต้องปรับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตที่เรียกว่า "ชีวิตวิถีใหม่" (New Normal) โดยคำนึงถึงการสร้างสมดุลของมนุษย์และธรรมชาติ การสร้างสมดุลปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคม และการสร้างการเติบโตอย่างพอเพียง จากประเด็นดังกล่าวได้มีการเชื่อมโยงแนวทางการไปสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (2565 - 2569) โดยประกอบด้วย 1) การปรับจุดอ่อน เพื่อพลิกวิกฤตเป็นโอกาสสนับสนุนการปรับโครงสร้างของประเทศให้สามารถรองรับชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) ลดความเหลื่อมล้ำ เสริมความยั่งยืน และ 2) เสริมจุดแข็งเดิม สร้างจุดแข็งใหม่ เพื่อสร้างโอกาสการเติบโตทางเศรษฐกิจและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในสังคมให้ขึ้นภายใต้แนวคิดการปรับตัวเชิงรุก "Resilience" ที่ต้องพัฒนาความสามารถของประเทศใน 3 ด้าน ดังนี้ 1) Cope (พร้อมรับ) เป็นความสามารถในการต้านทาน เยียวยา และฟื้นฟูสภาพจากวิกฤต 2) Adapt (ปรับตัว) ความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้ดีขึ้น 3) Transform (เปลี่ยนแปลงเพื่อพร้อมเติบโต) (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563) ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีความยืดหยุ่นของ Béné et al. (2014) และหลักการความยืดหยุ่นของ Lew, A. A. (2012). และ Biggs et al. (2015) ที่จะสามารถปรับสถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ให้ทันการเปลี่ยนแปลง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าชุมชนถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ และการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่จะสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างความเข้มแข็งของคนในท้องถิ่น รวมถึงการที่นโยบายของรัฐบาลที่จะส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศและเน้นการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อเป็นเตรียมความพร้อมของคนในชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวภายหลังสถานการณ์โควิด 19 เพื่อให้ชุมชนสามารถรับมือวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นและเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้คนในท้องถิ่นต่างๆ และประเทศกลับมาท่องเที่ยวได้มากขึ้น อันจะช่วยให้เศรษฐกิจของประเทศกลับมาฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว

วัตถุประสงค์ของบทความ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาและขยายความเป็นมา องค์ประกอบ และตัวแปรเพื่อให้ได้ตัวแปรคุณลักษณะเพิ่มเติมสำหรับการปรับตัวของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ภายหลังสถานการณ์โควิด 19 เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการได้อย่างยั่งยืนในการรองรับการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต

เนื้อหา

แนวคิด ทฤษฎีความยืดหยุ่น

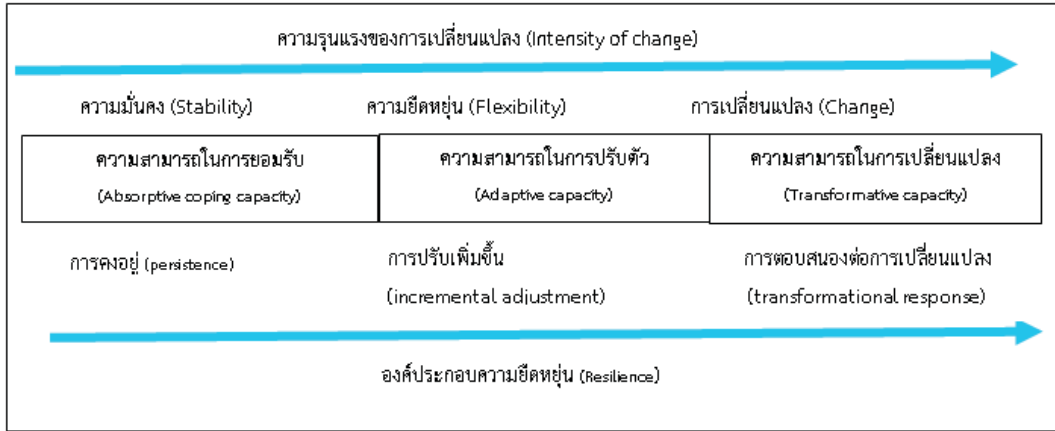
ทฤษฎีความยืดหยุ่นถูกเสนอโดยนักนิเวศวิทยา C. F. 'Buzz' Holling ในปี 1973 เพื่อสร้างแบบจำลองความผันผวนในระบบนิเวศวิทยาและต่อมาถูกนำไปใช้กับระบบสังคมและระบบนิเวศที่เชื่อมโยงกัน และได้นำไปประยุกต์ใช้กับระบบสังคมและนิเวศวิทยาที่เชื่อมโยง (Social-Ecological systems: SES) ในรูปแบบต่างๆ โดยมีพื้นฐานทางทฤษฎีที่แข็งแกร่งสำหรับระบบสังคม มานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ และระบบสิ่งแวดล้อมที่พึ่งพาซึ่งกันและกัน รวมถึงทางด้านการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นสู่การ

พัฒนาที่ยั่งยืน (Cochrane, J., 2010) ทั้งนี้คำว่า “Resilience” มีที่มาจากทางวัสดุศาสตร์ โดยหมายถึงความสามารถของวัสดุแต่ ละชนิดในการดูดซับพลังงานที่มากกระทบโดยที่วัสดุไม่เสียรูปทรง ต่อมานักจิตวิทยาได้ปรับใช้คำนี้เพื่ออธิบายถึงศักยภาพทางจิตใจ ของมนุษย์ ในการปรับตัวและฟื้นคืนกลับมามีความสุขได้อีกครั้งหลังเผชิญกับสภาวะวิกฤติ เมื่อพิจารณาในระดับชุมชนทุกครั้งที่เกิด ภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัยแผ่นดินไหว หรือวิกฤตเศรษฐกิจ รวมถึงโรคระบาด และชุมชนได้รับผลกระทบจึงเป็นที่มาของการสร้าง ความยืดหยุ่นของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการรับมือ แก้ปัญหาและประคับประคองกันในยามวิกฤต (Carlo Branzaglia, 2020)

ทฤษฎีความยืดหยุ่นเกี่ยวข้องกับพื้นฐานกับระบบวิธีการ ชุมชน หรือบุคคลที่สามารถจัดการกับความวุ่นวาย ภาวะ วิกฤต และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เป็นแนวทางในการสร้างความยั่งยืนในอนาคตภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีความเสี่ยงและความไม่ แน่นนอนที่เพิ่มขึ้น ดังนั้นความยืดหยุ่น หมายถึง ความสามารถของระบบและองค์ประกอบต่าง ๆ ในระบบที่สามารถคาดการณ์ ล่วงหน้า ยอมรับ รองรับหรือฟื้นตัวจากผลกระทบของวิกฤตการณ์หรือความเครียดได้ยังทันเวลาและมีประสิทธิภาพ (Mitchell, T., & Harris, K., 2012; Field, C. B., Barros, V., Stocker, T. F., & Dahe, Q. (Eds.),2012) สอดคล้องกับ Holling, (1973, 1996) ที่กล่าวว่า ความยืดหยุ่นคือความสามารถยอมรับความวุ่นวายและเรียนรู้การปรับตัวอย่างเป็นระบบในช่วงเวลานั้น ๆ เพื่อที่ก้าว ต่อไปอย่างมีพลวัตมากขึ้น ดังนั้นความยืดหยุ่นของชุมชนหมายถึงความสามารถในการปรับตัวของชุมชนเพื่อตอบสนองต่อการ เปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ที่ไม่คาดคิดมาก่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Lew, 2012)

จากคำจำกัดความข้างต้นกล่าวได้ว่าคำว่า “ยืดหยุ่น” (Resilience) เริ่มเป็นหลักคิดในการทำงานเพื่อชุมชนสำหรับการ เกิดวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีในยุคปัจจุบัน ชุมชนยืดหยุ่นจึงมีความหมายถึง กระบวนการการเชื่อมโยงความสามารถในการปรับตัวเชิงรุกอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการดำเนินงานเชิงบวกของชุมชนที่ได้รับ ผลกระทบจากวิกฤตการณ์ ต่างๆ รวมถึง การสร้างนวัตกรรมในการเผชิญกับสิ่ง รบกวน (Baho et al.,2017) จึงกล่าวได้ว่าความยืดหยุ่นของชุมชนเป็นรูปแบบการจัดการรูปแบบหนึ่ง (Norris et al. 2008, p. 131) นอกจากนี้ความยืดหยุ่น และสภาวะวิกฤตที่สูงมากขึ้นจะส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากในการตอบสนองต่อการปรับตัวของชุมชน โดย ประกอบด้วยความสามารถในการยอมรับ (Absorptive coping capacity) ความสามารถในการปรับตัว (Adaptive capacity) และความสามารถในการเปลี่ยนแปลง (Transformative capacity) (Béné, C., Newsham, A., Davies, M., Ulrichs, M., & Gofrey-Wood, R., 2014). ทั้งนี้ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2563) ได้สรุปองค์ประกอบของความ ยืดหยุ่นดังนี้

1. Cope (absorb) การรับมือกับสภาวะหรือสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพทันท่วงที
2. Adapt การปรับตัวและสิ่งรอบตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันและโครงสร้าง พื้นฐานเพื่อป้องกันผลกระทบจากวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น
3. Transform การเปลี่ยนแปลงเพื่อพร้อมเติบโตไปสู่ความยั่งยืน เช่น พัฒนาการท่องเที่ยวที่เน้นการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) สังคมอยู่ดีมีสุข (Wellbeing of Society) การลดภาวะโลกร้อน (Mitigating Climate Change) และการมีส่วนร่วมของชุมชน (Engaging Local Communities) โดยสามารถสรุปเป็นแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของความยืดหยุ่น
ที่มา: Béné et al.(2012)

ดังนั้น ควรตระหนักว่าความสามารถของชุมชนในการรับมือวิกฤตการณ์คือหัวใจที่จะทำให้คนชุมชน เมือง และประเทศกลับมาฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็วโดยมีแนวทางตามหลักการแนวคิดแบบยืดหยุ่น (Resilience) (Stockholm Resilience Centre, 2015) สามารถนำมาประยุกต์ใช้ต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามตารางดังนี้

หลักการความยืดหยุ่น Resilience 7 ข้อ	การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง
1. การรักษาความหลากหลาย และการนำกลับมาใช้ซ้ำ (Maintain Diversity and Redundancy)	- อนุรักษ์และให้คุณค่าความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยวและการนำทรัพยากรธรรมชาติกลับมาใช้ซ้ำ - รักษาความหลากหลายของระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน - สร้างระบบปกป้องและอนุรักษ์ทรัพยากรให้มีหลากหลายและมีการกำกับติดตามสม่ำเสมอ
2. การจัดการการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสม (Manage connectivity)	การเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสม ชุมชนได้รับประโยชน์และไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางธรรมชาติ
3. จัดการตัวแปรที่ส่งผลต่อการรับรู้และการตอบสนองที่ล่าช้า (Manage slow variables and feedbacks)	พัฒนาระบบคุณภาพการให้บริการด้านสุขอนามัยและสิ่งอำนวยความสะดวกในท้องถิ่น และหาช่องทางในการประชาสัมพันธ์ทางการตลาดของชุมชนเพื่อให้ทราบการตอบรับของนักท่องเที่ยว
4. การสนับสนุนแนวคิดเชิงระบบที่ซับซ้อนและต้องมีการปรับตัวอยู่เสมอ (Foster complex adaptive systems thinking)	สนับสนุนให้คนในชุมชนร่วมกันออกแบบกิจกรรม การท่องเที่ยวที่สร้างสรรค์และเน้นการมีประสบการณ์ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน
5. การส่งเสริมการเรียนรู้ (Encourage learning)	ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่นเข้ามาส่งเสริมการเรียนรู้ จัดอบรมพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการสุขอนามัยให้แก่คนชุมชน
6. การเพิ่มระดับการมีส่วนร่วม (Broaden participation)	ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ภายในชุมชนเพิ่มขึ้น
7. การส่งเสริมการบริหารจัดการที่แตกต่างกันไปตามแต่ละบริบทท้องถิ่น (Promote polycentric governance)	ส่งเสริมการกระจายอำนาจการบริหารจัดการตามแต่ละท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะสามารถช่วยประสานและควบคุมนโยบายให้เกิดความครอบคลุมในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง ถ้าการประสานงานมีประสิทธิภาพจะเพิ่มความสามารถรับมือกับภาวะวิกฤติได้ดีขึ้น

ตารางที่ 1 แนวทางตามหลักการแนวคิดแบบยืดหยุ่น
ที่มา: ปรับปรุงจาก Lew, A. A. (2012).

จากแนวคิดทฤษฎีความยืดหยุ่นกล่าวว่าเป็นรูปแบบการจัดการภายใต้ภาวะวิกฤต โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพร้อม ยอมรับ (cope) ปรับตัว (adapt) ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง (transform) ที่จะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและทัน ท่วงที ทั้งนี้ Biggs et al. (2015) ได้สังเคราะห์แนวคิดความยืดหยุ่นและได้เสนอหลักการความยืดหยุ่น 7 ข้อ เป็นแนวทางที่สำคัญ และเป็นประโยชน์ต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ในการสร้างความยืดหยุ่นแก่ระบบสังคม นอกจากนี้หลักการดังกล่าวสามารถสร้างความเข้าใจว่าควรจะไปใช้ อย่างไร ที่ไหนและเมื่อใด โดยสรุปข้อดีของการใช้หลักการดังกล่าวเพื่อเป็นแนวทางในการประเมิน ความยืดหยุ่นในชุมชนท่องเที่ยวภายใต้บริบทที่แตกต่างกันของชุมชน โดยเป็นการสร้างโอกาสสำคัญในการเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วม ในการดำเนินการร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อให้แน่ใจว่าระบบเหล่านี้ยังคงมีความยืดหยุ่นและ ความสามารถในการให้บริการต่าง ๆ ที่นำไปสู่ความยั่งยืนและส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในสถานการณ์ที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (SRC, 2015: น. 3)

แนวคิด ทฤษฎีการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการจัดการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นและรองรับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นใน อนาคตทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ ความปลอดภัย คุณภาพ และสุนทรียภาพ โดยคำนึงถึงการใช้ ทรัพยากรที่มีคุณค่าอย่างชาญฉลาด สมเหตุสมผล และสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางธรรมชาติ อัตลักษณ์ท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชน และ สุนทรียภาพ เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2563, น. 3) ดังนั้นการท่องเที่ยวทุกรูปแบบสามารถนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นหนึ่งใน รูปแบบการท่องเที่ยวที่พัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการนำหลักการของการท่องเที่ยวที่ ยั่งยืนบูรณาการกับการมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน (Ellis, S.; Sheridan, L.M., 2014) และเป็นแนวทางให้คนในชุมชนร่วม วางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยว ถึงแม้การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มและเน้นการมีส่วนร่วมในการ แบ่งปันประสบการณ์ร่วมกันระหว่างเจ้าบ้านและนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน (Hall, C.M., 1991; Butler, R.; Curran, R.; O’Gorman, K.D. 2013)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน มาจากคำว่า Community Based Tourism เกิดขึ้นในช่วงกลางศตวรรษที่ 1990 โดยเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มและเน้นการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยว และคนในชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงหมายถึงการท่องเที่ยวที่เน้นชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังที่องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization, 2002) ได้อธิบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าเป็นการท่องเที่ยวที่นำมาซึ่งทั้งผลประโยชน์และปัญหาต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน ถ้ามีการวางแผนพัฒนาการจัดการที่ดีแล้วการท่องเที่ยวจะทำให้เกิดอาชีพในชุมชน สร้างรายได้และเป็นโอกาสให้เกิด การประกอบธุรกิจที่จะทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ ศิลปะ งานหัตถกรรมวัฒนธรรม ประเพณีและช่วยในการพัฒนาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น โดยรูปแบบการท่องเที่ยวลักษณะนี้ เหมาะสมกับพื้นที่ชนบทและในภูมิภาคการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวใน ท้องถิ่น “Local tourism” ที่สนับสนุนคนในชุมชนเป็นผู้ให้บริการในพื้นที่ เน้นการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นและ สิ่งแวดล้อม (Asker, S. A., Boronyak, L. J., Carrard, N. R., & Paddon, M., 2010) ทั้งนี้ การพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นรูปแบบการ พัฒนาที่ให้โอกาสสูงสุดสำหรับชุมชนชนบทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในสถานที่นั้น ๆ รวมทั้งการจัดเตรียมสินค้า และบริการทั้งหมดที่นักท่องเที่ยวต้องการ (Arintoko, A., Ahmad, A. A., Gunawan, D. S., & Supadi, S., 2020) ซึ่งสอดคล้อง กับแนวคิดของพจนานุกรม (2546) ที่ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่เน้นความยั่งยืนทางด้าน สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมอย่างเป็นองค์รวม การพัฒนาท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการจัดการโดยชุมชน ของชุมชน เพื่อชุมชน

ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการรับรู้เพิ่มตระหนักและเรียนรู้ถึงคุณค่าของวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น ดังที่พิมพ์ระวีโรจน์รุ่งสัจย์ (2553, น. 20) ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดกระบวนการ ทิศทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยววนั้น ๆ และมีส่วนได้ส่วนเสียที่เกิดจากการท่องเที่ยว

สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2555) ได้กล่าวว่าการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการดึงคนจากภายนอกมาเรียนรู้ชุมชน แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน คือ วิถีชีวิตที่แตกต่าง และวัฒนธรรมดั้งเดิม วิถีที่เป็นจุดดึงดูด คือ วิถีชีวิตที่เรียบง่าย และมีการดำรงชีวิตที่อิงกับธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับ สินธุ์ สโรบล (2557) และ ประเวศ ะสี (2559) ได้กล่าวว่าการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของแหล่งทรัพยากรอันหลากหลายในท้องถิ่นที่มีความรับผิดชอบต่อการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม เน้นสร้างกระบวนการเรียนรู้ และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างความตระหนัก สร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องให้กับนักท่องเที่ยว ให้กับประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการอย่างมีส่วนร่วมและแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนถือเป็นเครื่องมือและกลไกที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มของทรัพยากรธรรมชาติ สินค้าแปรรูป ประเพณี วัฒนธรรม การเกษตร กีฬา วิถีชีวิต ฯลฯ ที่เป็นช่องทางสำคัญในการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจฐานล่างให้มั่นคง และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (2558: น. 19) ได้นิยามความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน คือ การท่องเที่ยวทางเลือกที่บริหารจัดการโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์ และมีมาตรฐานก่อให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่น และคุณภาพชีวิตที่ดี

ดังนั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทาง และเป็นการจัดการการท่องเที่ยวภายในวิถีชีวิตที่แตกต่าง และรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ค่านึงว่าการท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริมที่สามารถนำรายได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยที่ชาวบ้านยังคงดำเนินวิถีชีวิตดั้งเดิมหรือสร้างทางเลือกเรื่องรายได้ให้กับครอบครัวในการสร้างอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เมื่อคนในชุมชนเข้าใจว่าการท่องเที่ยวเป็นเพียงได้รายได้เสริมจะทำให้ชุมชนสามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ โดยไม่คิดพึ่งรายได้หลักจากการท่องเที่ยว นอกจากนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเรื่องความสะอาด สุขอนามัย เมื่อชุมชนเริ่มเป็นที่รู้จักก็จะมีหน่วยงานเข้าไปสนับสนุนในเรื่องสาธารณูปโภคต่าง ๆ ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น โดยมีขั้นตอนการเตรียมความพร้อมของชุมชนดังนี้

การเตรียมความพร้อมชุมชน

การเตรียมความพร้อมชุมชนควรมีกระบวนการทำงานดังนี้ 1) ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวแก่ชุมชนในการพิจารณาทั้งด้านบวกและลบของการท่องเที่ยว 2) สร้างการมีส่วนร่วม 3) ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้านเพื่อหาศักยภาพ ข้อจำกัดของชุมชนและปัญหาของชุมชนร่วมกัน 4) วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง 5) ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน ตลอดจนทำการฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้างเวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ทั้งนี้จะเห็นความสามารถของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทั้งความพร้อมจำนวนบุคลากรและขีดความสามารถในการรองรับทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติ และรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน 6) วางรูปแบบการบริหารจัดการ การจัดตั้งองค์กรสร้างมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว 7) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รับรู้และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจ 8) ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว 9) ประเมินผลและแก้ไขข้อบกพร่อง 10) พัฒนางองค์กร โดยทำการฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วมการสื่อความหมาย เป็นต้น (พจนา สนวนศรี, 2559)

การเตรียมความพร้อมชุมชนเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีการร่วมคิดร่วมทำ ร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว ตั้งแต่การศึกษาบริบทของพื้นที่ ทรัพยากรการท่องเที่ยว การใช้ประโยชน์ของ

ทรัพยากรในท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้สามารถพิจารณาองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ดังนี้

องค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน

องค์ประกอบหลักการท่องเที่ยวโดยชุมชนมี 4 ด้าน ดังนี้ คือ 1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติและควมมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน 2) ด้านชุมชน การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการร่วมคิด ร่วมวางแผน และปฏิบัติตามแผน รวมถึงร่วมติดตามตรวจสอบ ตลอดจนบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวอันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต 3) ด้านการจัดการ มีกฎ กติกา และองค์กรในการจัดการการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อชุมชน สังคม และมีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น การจัดการสิ่งแวดล้อม และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม และ 4) ด้านการเรียนรู้ เน้นกระบวนการเรียนรู้โดยการเรียนรู้ความหมายเกี่ยวกับเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยว รวมทั้งประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องได้รับประสบการณ์และเกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ นอกจากนี้ยังสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว โดยควรมีการพิจารณาลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการเรียนรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านและผู้มาเยือนและการสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งชาวบ้านและผู้มาเยือน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2555; กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559, น.13)

ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีหลักการบริหาร มีการค้นหาจุดเด่นของพื้นที่เพื่อทำการวางแผนการตลาด มีระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดีและคำนึงถึงความปลอดภัย ตลอดจนการสร้างกิจกรรมทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวที่ดีมีคุณภาพ มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายให้เกิดการจัดการที่เป็นระบบ ทำให้ทั้งชุมชนและนักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน และจะทำให้สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ซึ่งถือเป็นการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจฐานล่างได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้สำหรับชุมชนที่ต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานและมีความยั่งยืน สามารถนำเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการวางแผน ดำเนินการ และประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีองค์ประกอบ 5 ด้าน ดังนี้คือ 1) การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ 2) การจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี 3) การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน 4) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน 5) คุณภาพการบริการการท่องเที่ยวชุมชนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ และด้านการเตรียมความพร้อมเรื่องความปลอดภัย (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2559) จากเกณฑ์พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถใช้วางแผนและวางแผนการจัดการคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ และด้านการเตรียมความพร้อมเรื่องความปลอดภัยเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์โควิด 19 ที่ทุกสถานที่ต้องให้ความสำคัญในด้านสุขอนามัยเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงควรมีการส่งเสริมและสร้างความเข้าใจเรื่องมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัยให้แก่คนในชุมชนเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยวต่อไป

แนวคิดมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (Amazing Thailand Safety & Health Administration: SHA) และ 3Cs

จากการสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 ซึ่งเป็นโรคระบาดใหญ่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่แต่แพร่ไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว และประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลได้ใช้มาตรการป้องกันสกัด ชะลอ และสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน โดยเน้นการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคล การใส่หน้ากาก กินอาหารสุกใหม่ใช้ภาชนะส่วนตัว และการล้างมือสบู่ หรือเจล/ แอลกอฮอล์ 70% เป็นมาตรการระดับบุคคลที่ช่วยปกป้องร่างกายให้ห่างไกลจากโควิด 19

สำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน กิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นกิจกรรมที่มีการลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน เช่น กิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารท้องถิ่น การปลูกพืช การทำโฮมสเตย์ ดังนั้น เพื่อเป็นปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2563) ได้จัดทำมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (Amazing Thailand Safety & Health Administration: SHA) โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักท่องเที่ยวในด้านมาตรการการควบคุมโรคและให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่ดี มั่นใจในความปลอดภัยด้านสุขอนามัย จึงได้มีแนวทางมาตรการความปลอดภัยด้านสาธารณสุขมาผนวกกับมาตรฐานการให้บริการที่มีคุณภาพของสถานประกอบการทางการท่องเที่ยว เพื่อลดและป้องกันความเสี่ยงจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 โดยมีมาตรฐานเบื้องต้นของทุกสถานประกอบการซึ่งประกอบด้วย 10 ประเภทกิจการที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว คือ 1) ภัตตาคาร/ร้านอาหาร 2) โรงแรมและที่พักสถานที่จัดประชุม 3) นันทนาการและสถานที่ท่องเที่ยว 4) ยานพาหนะ 5) บริษัทนำเที่ยว 6) สุขภาพและความงาม 7) ห้างสรรพสินค้าและศูนย์การค้า 8) กีฬาเพื่อการท่องเที่ยว 9) โรงละคร โรงมหรสพ การจัดกิจกรรม และ 10) ร้านค้าของที่ระลึกและร้านค้าอื่น ๆ ทั้งนี้แหล่งท่องเที่ยวชุมชนจัดอยู่ในสถานประกอบการนันทนาการและสถานที่ท่องเที่ยว โดยมีหลักการทั่วไปดังนี้ 1) การทำความสะอาดโดยรอบสถานที่และบริเวณที่มีการสัมผัสบ่อย ๆ เช่น พื้น ผ้าม่าน ประตู ห้องน้ำ เป็นต้น ตลอดจนมีระบบระบายอากาศที่เหมาะสม และทำความสะอาดระบบการระบายอากาศ 2) การจัดอุปกรณ์ทำความสะอาดเพื่อป้องกันการแพร่กระจายเชื้อโรค จัดเตรียมเจลล้างมือที่มีแอลกอฮอล์อย่างน้อย 70 เปอร์เซ็นต์ขึ้นไป ไว้ในบริเวณพื้นที่ส่วนกลาง เช่น ประตูทางเข้า จุดทานอาหาร ห้องน้ำ เป็นต้น จัดให้มีสบู่ล้างมืออย่างเพียงพอในบริเวณอ่างล้างมือ และ 3) การป้องกันสำหรับผู้ปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติการที่มีความเสี่ยงต่อการสัมผัส ต้องมีการป้องกันตนเองในการสวมหน้ากากอนามัยทำความสะอาดมืออย่างสม่ำเสมอ

นอกจากนี้ ยังแบ่งแนวทางความปลอดภัยด้านสุขอนามัยที่จำเป็นต้องปฏิบัติตามมาตรฐานของผู้ประกอบการ ผู้ให้บริการและนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ดังนี้ คือ ผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนควรจัดให้มีทางเข้า ออกทางเดียว หากมีทางเข้าออกหลายทางต้องมีจุดคัดกรองทุกเส้นทาง ควรมีการลงทะเบียนของนักท่องเที่ยวและบันทึกประวัติของนักท่องเที่ยวพร้อมการเดินทาง โดยขอความร่วมมือให้นักท่องเที่ยวสวมหน้ากากตลอดเวลา นอกจากนั้นควรจัดให้มีการล้างมือด้วยน้ำและสบู่ หรือเจลแอลกอฮอล์ในบริเวณที่มีการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมการเรียนรู้การทำอาหารท้องถิ่น การทำเครื่องดื่มสมุนไพร เป็นต้น รวมถึงควรจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวและจัดระยะห่างระหว่างบุคคล โดยพิจารณาจากความสามารถในการรองรับของพื้นที่ชุมชน ควรมีเส้นทางบอกชัดเจนในการเข้าใช้บริการ และเพิ่มความถี่ในการทำความสะอาดตามจุดสัมผัสร่วมอย่างน้อยทุก 2 ชั่วโมง โดยมีการควบคุมสุขอนามัยและการป้องกันการแพร่เชื้อในพื้นที่บริการอาหารและเครื่องดื่ม จัดให้มีการระบายอากาศเพียงพอ นำเทคโนโลยีออนไลน์มาสนับสนุนการให้ข้อมูล มีระบบการแยกขยะตามหลักการแยกขยะ กำจัดขยะ ของเสีย กระจายชำระและหน้ากากอนามัยที่ใช้แล้วอย่างเหมาะสม มีบริการชำระเงินที่ปลอดภัย เพื่อลดปริมาณการพูดคุย สัมผัสระหว่างผู้ให้และผู้รับบริการ

ผู้ให้บริการในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน มีแนวทางการปฏิบัติดังนี้ คือ ผู้ให้บริการในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนต้องดูแลความสะอาดของร่างกาย สวมหน้ากากอนามัย ในขณะที่ปฏิบัติงาน ควรล้างมือด้วยน้ำและสบู่หรือเจลแอลกอฮอล์อย่างสม่ำเสมอ หากผู้

ให้บริการในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนมีอาคารใช้ ไอ จาม มีน้ำมูก หรือเหนื่อยหอบให้หยุดปฏิบัติงานและไปพบแพทย์ เว้นระยะห่างระหว่างบุคคลอย่างน้อย 1 เมตร นอกจากนี้ผู้ที่ทำหน้าที่จัดการขยะต้องล้างมือทันทีหลังเสร็จงาน กระจายชำระ หน้ากากอนามัย ต้องมีการจัดการที่เหมาะสมก่อนทิ้งลงถังขยะ ไม่ควรรับเงินโดยการสัมผัสกับมือโดยตรงอาจสวมถุงมือ หรือมีภาชนะสำหรับรับเงิน และควรทำความสะอาดที่รับเงินสม่ำเสมอ

สำหรับนักท่องเที่ยวควรปฏิบัติตนในการเข้าแหล่งท่องเที่ยวชุมชนดังนี้ คือ นักท่องเที่ยวควรให้ความร่วมมือในการตรวจรับอุณหภูมิร่างกาย และสวมหน้ากากอนามัย เว้นระยะห่างระหว่างบุคคลอย่างน้อย 1 เมตร ควรล้างมือด้วยน้ำและสบู่หรือเจลแอลกอฮอล์อย่างสม่ำเสมอ หากมีการเข้าพักในโฮมสเตย์ควรนำอุปกรณ์ของใช้ส่วนตัวมาเอง เช่น ผ้าเช็ดตัว เป็นต้น ไม่ควรชำระเงินด้วยเงินสดเพื่อลดการสัมผัสระหว่างกัน เช่น การโอนเงินผ่านแอปพลิเคชันทางโทรศัพท์ เป็นต้น

จากมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัยดังกล่าวสามารถสรุปเป็นแนวทาง 3 Cs ได้ดังนี้ คือ 1) Care มุ่งเน้นการให้บริการของโรงพยาบาลที่ได้มาตรฐาน GREEN & CLEAN Hospital 2) Clean มุ่งเน้นด้านความสะอาดและสุขลักษณะที่ดีของสถานประกอบการตามมาตรฐานของกรมอนามัย และ 3) Clear มุ่งเน้นด้านการระบายอากาศที่ดีของอาคารสถานที่ (กระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563) ที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการปรับใช้สำหรับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการสร้างมาตรการป้องกันและยกระดับความปลอดภัยของคนในชุมชนและยังเป็นการเพิ่มความมั่นใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ทั้งนี้ประเด็นสำคัญที่ชุมชนต้องนำมาพิจารณาได้แก่ การลงทะเบียนนักท่องเที่ยว การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว และการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคลขณะร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว

แนวคิดทฤษฎีขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านการท่องเที่ยว (Tourism Carrying Capacity: TCC)

จากสถานการณ์โควิดที่มีการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วทำให้แหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งตระหนักและเริ่มให้ความสำคัญกับการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว ซึ่งเกณฑ์ในการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวสามารถนำแนวคิดทฤษฎีขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านการท่องเที่ยว (Tourism Carrying Capacity: TCC) ในการรองรับและจัดการกิจกรรมทางการท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายพื้นที่เพื่อมาปรับใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแหล่งท่องเที่ยวให้พร้อมรับสถานการณ์ต่างๆ ได้ (Wang, J., Huang, X., Gong, Z., & Cao, K. (2020)

ขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของขีดความสามารถในการรองรับ (carrying capacity, CC) หมายถึง ระดับความสามารถในการเจริญเติบโตหรือการทนต่อเปลี่ยนแปลงในระดับใดระดับหนึ่งเท่านั้น โดยสิ่งแวดล้อมยังสามารถคงอยู่หรือดำเนินอยู่ได้อย่างปกติและปราศจากผลกระทบที่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือความเสี่ยงต่อสวัสดิภาพสุขภาพพลานามัย สิ่งแวดล้อมและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมนั้น ซึ่งรวมถึงมนุษย์ด้วย (Schneider et al., 1978, 1) หากเกินกว่านี้ สิ่งแวดล้อมจะได้รับผลกระทบกระเทือนและอาจถูกทำลายลงจนไม่อาจฟื้นกลับสู่สภาพเดิมได้ ทั้งนี้พิจารณาจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบและโครงสร้างของแต่ละระบบนิเวศเป็นบรรทัดฐานความสามารถในการรองรับเป็นแนวคิดที่สื่อให้ทราบว่าจะระบบนิเวศหนึ่งๆ นั้น มีระดับหรือขีดความสามารถทนต่อการพัฒนาหรือถูกกระทำในระดับใด ทั้งนี้ขีดความสามารถในการรองรับได้สามารถผันแปรไปตามชนิดของแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม เวลาและสถานที่ ดังนั้นขีดความสามารถในการรองรับได้ หมายถึง ปริมาณการใช้ประโยชน์พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งที่สามารถรับได้ก่อนที่จะเกิดความเสื่อมโทรมขึ้น (กรมป่าไม้, 2540)

การศึกษาปัจจัยชี้วัดผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีต่อระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถพิจารณาคุณลักษณะโดยพิจารณาจาก 1) ภูมิประเทศ 2) ขนาดของพื้นที่รองรับ 3) ประเภทของกิจกรรม 4) ความต้องการน้ำ 5) การปล่อยของเสีย 6) การดำรงรักษาทัศนียภาพ 7) ประสบการณ์หรือลักษณะนิสัยของนักท่องเที่ยว 8) ระดับความหนาแน่นที่ยังคงให้ความพึงพอใจ

ทั้งนี้กิจกรรมนันทนาการของนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวจะแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ รวมถึงความสามารถหรือโอกาสในการจัดการในการควบคุม ป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่อาจเกิดขึ้น ดังนั้นการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับได้จะต้องพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องก่อนตัดสินใจเลือกระดับขีดความสามารถในการรองรับได้ และจะต้องคำนึงถึงความเกี่ยวข้องของปัจจัยต่างๆ ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (นราวุฒิ บัวขวัญ และคณะ, 2559)

แนวคิดของขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยววัดได้ด้วยปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุดที่สามารถอยู่ได้ในทุกเวลาในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ ในปริมาณที่จะทำให้สภาพแวดล้อมถูกทำลายน้อยที่สุด และยังคงรักษาสภาพการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์มากที่สุดโดยนักท่องเที่ยวมีความพอใจและได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม ทั้งนี้การพัฒนาต้องไม่กระทบต่อความจำเป็นพื้นฐาน และความรู้สึกของประชาชนในท้องถิ่น (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2535) สำหรับปัจจัยชี้วัดผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นตัวกำหนดขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ด้านนันทนาการและการท่องเที่ยวประกอบด้วย ด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก (PCC) ด้านนิเวศวิทยา (ECC) และด้านสังคม (SCC) โดยนำมาประยุกต์ใช้ในประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ทางนันทนาการของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใด ๆ สามารถจำแนกได้เป็น 4 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1) ขีดความสามารถในการรองรับด้านเศรษฐกิจ (Economic Carrying Capacity) พิจารณาความสามารถในการรองรับของพื้นที่ว่าควรใช้พื้นที่ในระดับความเข้มข้นเท่าใด จึงจะให้ผลประโยชน์สูงสุดด้านเศรษฐกิจ เช่น การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวโดยไม่มีแรงกดดันทางเศรษฐกิจ เป็นต้น (Saveriades, A., 2000; Chen, C. L., & Teng, N, 2016).

2) ขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ (Physical Carrying Capacity) เป็นขีดจำกัดที่กำหนดได้ค่อนข้างชัดเจนมากกว่าการพิจารณาในแง่อื่นๆ เช่น ขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวซึ่งมีอยู่แน่นอนตายตัว ย่อมเป็นตัวกำหนดว่าจะสามารถสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างได้จำนวนมากน้อยเพียงใด เช่น ระยะทางและเวลาเฉลี่ยจนถึงปลายทางต่อนักท่องเที่ยว จำนวนประชากรต่อพื้นที่ เป็นต้น

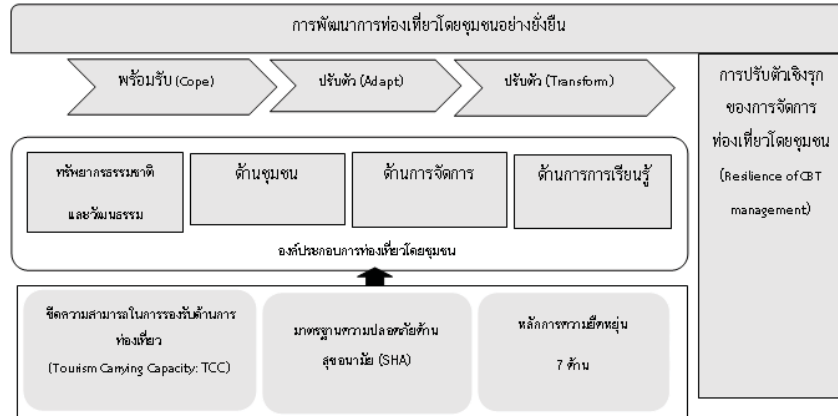
3) ขีดความสามารถในการรองรับด้านนิเวศวิทยา (Ecological Carrying Capacity) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะการใช้ประโยชน์ด้านนันทนาการหรือการท่องเที่ยวของพื้นที่ที่ระบบนิเวศจะรับได้ รวมถึงการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว (Mesa, A., & Coccossis, H, 2004).

4) ขีดความสามารถในการรองรับทางความรู้สึก (Perceptual Carrying Capacity) หรือขีดความสามารถด้านจิตวิทยา เป็นการศึกษาลักษณะการใช้ประโยชน์ด้านนันทนาการหรือการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวว่าก่อให้เกิดผลกระทบต่อความรู้สึกของนักท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะเรื่องความรู้สึกแออัดที่นักท่องเที่ยวมีต่อแหล่งเที่ยวนั้นๆ (ดรรชนี เอมพันธุ์และคณะ, 2547) ถ้าผลกระทบมีค่ามากไปกว่านี้เมื่อใด จะก่อให้เกิดผลเสียหรือเป็นอันตรายต่อประสบการณ์นันทนาการ เช่น เกิดความไม่พึงพอใจในการไปประกอบกิจกรรมในแหล่งเที่ยวนั้นๆ ดังนั้นการพิจารณาขีดความสามารถในการรองรับทางความรู้สึกจะวัดจากความพึงพอใจของผู้ที่มาใช้บริการในสถานที่นั้นๆ เป็นตัวกำหนด เช่น จำนวนเรื่องร้องเรียน เป็นต้น (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2550)

ดังนั้น การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยวจะมีการกำหนดกลวิธีต่างๆ เพื่อใช้รักษาระดับขีดความสามารถในการรองรับที่ใช้เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสำหรับเสริมมาตรฐานการท่องเที่ยว โดยเฉพาะด้านระบบสุขอนามัยเพิ่มขึ้น ดังที่ สุภาวิณี ทรงพรมาณีชัย และคณะ (2557, น. 4 - 5) ได้กล่าวถึงการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีความหลากหลายทั้งในแง่ของบริบทพื้นที่และรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับได้มีความละเอียดอ่อนและสามารถผันแปรตามเงื่อนไขของสภาพพื้นที่ ระบบการบริหารจัดการ

ตลอดจนลักษณะทางธรรมชาติ ระบบนิเวศ ทรัพยากรการท่องเที่ยว และลักษณะทางสังคม และช่วงเวลา ดังนั้นการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับได้ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงต้องนำแนวมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางพื้นฐานในการกำหนดและประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ ซึ่งให้ความสำคัญกับการกำหนดเกณฑ์ มาตรฐานและเครื่องมือในการวัดที่ชุมชนเป็นผู้คิด และสามารถนำไปใช้ได้เอง และสามารถประเมินได้ด้วยคนในชุมชน อย่างมีส่วนร่วม

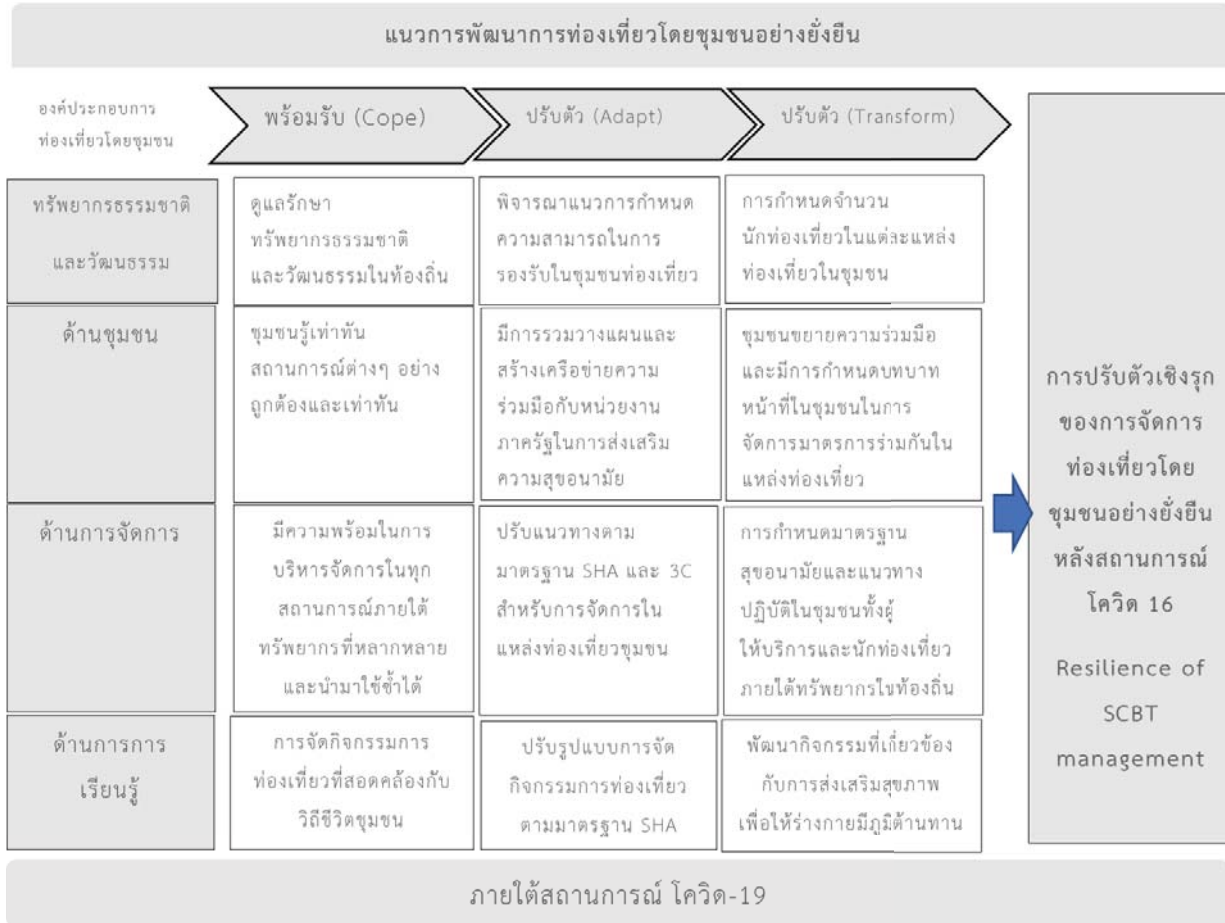
จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวเชิงรุกสำหรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ภายใต้สถานการณ์โควิดได้ดังนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการปรับตัวเชิงรุกสำหรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนภายหลังสถานการณ์โควิด19

ส่วนสรุป

ชุมชนถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ และการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่จะสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น รวมถึงการที่นโยบายของรัฐบาลที่จะส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศและเน้นการท่องเที่ยวในชุมชน ดังนั้นเพื่อเป็นเตรียมความพร้อมของคนในชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวภายใต้สถานการณ์โควิดเนื่องจากความสามารถของชุมชนในการรับมือวิกฤตการณ์คือหัวใจที่จะทำให้คนในท้องถิ่นต่างๆ และประเทศกลับมาฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว จึงได้การศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวเชิงรุกสำหรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้สถานการณ์โควิดในการพร้อมรับ (cope) ปรับตัว (adapt) เปลี่ยนแปลง (transform) ให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการได้อย่างยั่งยืนเพื่อรองรับการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต โดยนำองค์ประกอบของความยืดหยุ่นมาประยุกต์ใช้กับองค์ประกอบการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ พร้อมกับการเตรียมความพร้อมชุมชนโดยนำแนวคิดมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย และแนวคิดขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยวมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับพื้นที่ในชุมชน โดยสามารถสรุปเป็นแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 3 การปรับตัวเชิงรุกสำหรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนภายใต้สถานการณ์โควิด19

เอกสารอ้างอิง (References)

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2559). **คู่มือสำหรับอบรมชุมชนท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2550). **การจัดการสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). **การยกระดับการท่องเที่ยวด้วยศักยภาพความมั่นคงด้านสุขภาพ ท่องเที่ยวปลอดภัย มีสุขอนามัยที่ดี**. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2563). **มาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (Amazing Thailand Safety & Health Administration: SHA)**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- _____. (2564). **TAT Review**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กรมป่าไม้. (2540). **แนวทางปฏิบัติงานโครงการพัฒนาป่าชุมชน**. กรุงเทพฯ: กรมป่าไม้

- กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2563). **แนวทางปฏิบัติการป้องกันการติดเชื้อและแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 สำหรับประชาชน ผู้ประกอบการ และผู้ให้บริการ**. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2564, จาก https://uat.anamai.moph.go.th/web-upload/1xff0d34e409a13ef56eea54c52a291126/filecenter/Covid-19/Covid-19_051263.pdf
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2559). **เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ.
- เจริญ ชื่นในธรรม. (2563). **ขีดความสามารถในการรองรับ**. TAT Review Vol 6, No.4, ตุลาคม – ธันวาคม 2563
- ดร.ชวี ेमพันธ์. (2547). **เอกสารประกอบการสอนวิชาการจัดการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- นราวดี บัวขวัญ และคณะ. (2559). **ขีดความสามารถในการรองรับของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานียะลา และนราธิวาส)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- ประเวศ วะสี. (2559). **การท่องเที่ยวโดยชุมชน: ประชากรกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากสู่ความยั่งยืน**. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2564, จาก www.dasta.or.th/en/abouteng/item/.../686_9f6a08ed373347b2db9a4b73d7b6e4c3
- พจนาน สอนศรี. (2546). **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ
- _____ . (2559). **ศึกษาศักยภาพและแนวทางการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยและกลุ่มประเทศอาเซียน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ
- พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์. (2553). **การท่องเที่ยวชุมชน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2555). **การท่องเที่ยวโดยชุมชน**. เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน 27-29 มิถุนายน 2555.
- สินธุ์ สโรบล. (2557). **การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2564, จาก https://www.trf.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=957 :2012-07-01-03- 23-01&catid=35:research-forum&Itemid
- สุทธิพันธ์ จิตพิมลมาศ. (2563). **ปลูกกระแสท่องเที่ยวโดยชุมชน รับ New Normal**. สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2564, จาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/52619->
- สุภาวิณี ทรงพรมาดิษฐ์ และคณะ. (2557). **คู่มือการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2563). **หลังโควิดเปลี่ยนวิกฤติเป็นโอกาส ชูเน้นท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ วัฒนธรรมและอาหาร ดึงนักท่องเที่ยวไฮเอนด์ เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ สอวช.จัดทำมาตรการหนุนเพื่อความยั่งยืน**. สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2564, จาก <https://www.nxpo.or.th/th/4815/>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). **แผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ** อันเป็นผลมาจากสถานการณ์โควิด-19 พ.ศ. 2564 – 2565. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.